

„БЪЛГАРИСТИКА И БЪЛГАРИСТИ“.

Статии и изследвания. Българистиката в чужбина. Портрети на българисти. С., „Наука и изкуство“, 1981. 385 с.

Интересът към българистиката и българистите през 1981 г., когато България чествува своя 1300-годишен юбилей, естествено достигна своеобразна кулминация*.

Сред книгите, посветени на българската тема, оригинално място зае сборникът от статии на български и чужди учени, разработващи проблеми на науката, очертаващи състоянието ѝ в редица страни, представящ с портрети и интервюта някои от най-ярките фигури на българисти. Не просто любопитен, а в много отношения и физиономичен момент, свързан с появата на тази книга, е, че тя се роди от една вестникарска рубрика. И потвърждава думите на Веселин Йосифов в краткия предговор, че „науката не става по-малко наука, когато се популяризира“.

Разбира се, жанровото и тематично-проблемното многообразие на книгата в определена степен се обуславя от изискванията на средата, в която се формира тази книга. Вярно е също, че сборникът дава и информация, която няма чисто научен характер, а се отнася до такива аспекти като социално-политическия, персоналистичния и международния престиж на българистиката. Именно в този по-широк контекст е поставена и научната информация, която сборникът ни поднася. В този аспект тази информация се популяризира, т. е. напуска езотеричността на своя научен канал. Другият момент, свързан с този, но имащ и свое собствено основание, е естествената необходимост новото, което се поднася като концепция, постановка или фактическо откритие в дадена статия или научно съобщение, да бъде изложено чрез един по-разгърнат обяснителен текст. В никакъв случай популяризирането в сборника няма характер на научна неточност и неаргументираност.

Безспорно принос за правилното структуриране на сборника имат неговите съставители Боян Кастелов и Владимир Симеонов, които ни го поднасят добре премислен, в съгласие с логиката на самата наука и така, че научно-

публицистичният и информативно-журналистическият елемент да допълват и доосветляват научната проблематика, застъпена в книгата.

Основният принос на тази книга е, че тя дава представа, макар и под формата на своеобразна мозаечна картина, за състоянието и основните проблеми, които разрешава българистиката с усилията на учени от различни страни на света. Без да се стремим към пълнота на описанието на тази картина, което е и невъзможно, ще шрихирам по-характерните ѝ моменти, свързани с имената на крупни българисти.

Ще започна с постановката на акад. Дмитрий Лихачов, когото др. Тодор Живков в словото си по случай връчването му на Международната награда „Братя Кирил и Методий“ нарече с право „виден представител на най-напредничавата наука в света — съветската“ и „създател на всепризнатата ленинградска медиевистична школа“. В словото си акад. Лихачов между другото каза: „Създаването на българската държава премина през два етапа — първия етап, свързан с името на Аспарух, и втория, свързан с имената на Кирил и Методий.“

И ако направеното от Аспарух не е било разрушено от следващите завоевания над българите, това е станало благодарение дейността на Кирил и Методий, които създадоха основа за духовното, културното и политическото безсмъртие на българската държава.

Държавата, създадена от Аспарух, осигури успеха на дейността на Кирил и Методий, запази българската държава като непреземаема държава на духа“ (с. 14).

В тези думи на акад. Д. Лихачов е според мене ключът за разбиране не само на органичната връзка и взаимодействие между социално-политическия и културно-духовния феномен при формирането и развитието на българската нация и българската държава, но и за обяснението на всяка личностна и обществено-историческа проява на българското. Можем да проследим — за това сборникът дава обилен материал — как в делото на всеки крупен творец в областта на културата е органично вплетен силен политически, граждански, революционен елемент. И, обратно, най-крупни държавнополитически личности са били тези, които са оценявали, насърчавали и защищавали културата, изкуствата,

* Книгата е издадена във връзка с Първия международен конгрес по българистика в София — 23 май—3 юни 1981 г.

литературата като фактори за изграждане на онази „държава на духа“, за която говори акад. Лихачов, и за отстояване на българщината дори когато това не е било възможно другояче освен в сферата на духа.

Самият Дмитрий Лихачов е направил немалко за разкриване корените на българското присъствие в човешката история и ние вярваме, че той успешно ще се справи с огромната цел, която споделя пред Кольо Гергински — да разкрие още по-пълно и мащабно българския принос в световната култура. Методологически важно значение има постановката на учения за необходимостта да се преодолее тясно ценностният подход при изучаването на една или друга културна епоха и по-специално на Средновековието. Ще си послужи с думите на учения от „Забележителни десетилетия“ — изказването му пред международния симпозиум за Търновската художествена школа, състоял се във Велико Търново през 1978 г. „Авторитетът, който е завоювала Търновската книжовна школа, и нейното световно значение се обясняват с факта, че високото равнище на търновската научна мисъл е направило огромно впечатление в Русия. Много важно е съзнанието за ролята на литературата. Народът трябва да я приема като свой духовен водител. А това самосъзнание през XIV и XV в. е било много високо и е призовавало към нравствено самоусъвършенстване, към развитие на националното самосъзнание и към борба с исляма, за национално единство“ (с. 116).

Разбира се, механическите извънвременни паралели нямат научно основание, но формулираното от акад. Лихачов показва, че в миналото литературата ни далеч не е била жалка прислужничка на религията, както се смяташе, до преди едно-две десетилетия, а крупна духовна сила с първостепенна социална роля в българското общество и с постижения, към които тя и днес трябва да се стреми, независимо от изменилата се политическа и културно-историческа ситуация. Нещо повече, някои аспекти на нейната глобална цел, свързани с националното единство и повика за самоусъвършенстване, и днес запазват своята значимост.

Твърде пълно и всестранно е разкритията на търновската книжовна школа в статията на проф. Георги Данчев — „Търновската книжовна школа — общобалканско и общославянско културно средище.“

Естествено е централното място, което заема в българистиката българо-руското културно взаимоотношение, което, както е известно, в една по-далечна епоха протича предимно като силно българско книжовно влияние, проучено от такива съветски учени като акад. М. Н. Странски и акад. Д. С. Лихачов, а и от българския учен проф. Боню Ангелов. Негови ярки проводници и активни осъществители, както сочи в „Древните българо-руски книжовни и езикови връзки“ Румяна Павлова, са българите Киприан Цам-

блак, всеруски митрополит в края на XIV и началото на XV в., ученик на Теодосий Търновски и близък приятел на Патриарх Евтимий, а така също и неговият племенник Григорий Цамблак, киевски митрополит. На живота и делото на Киприан е посветил очерк в книгата Невяна Дончева-Панайотова, а на Григорий — проф. Пеню Русев.

В редица публикации, включени в сборника, покойният проф. Милев застъпва аргументирано становището за българския произход на Кирил и Методий и на техния изтъкнат ученик Климент Охридски, а за Наум предлага интересна статия унгарският българист проф. Имре Тот.

Крупен българист е френският учен проф. Роже Бернар, чиито големи заслуги изтъква др. Живков в словото си при връчване на проф. Бернар Международната награда „Братя Кирил и Методий“. Проф. Бернар високо оценява заслугата на България за спасяването на Кирило-Методиевото дело, за това, че тя „стана тогава огнище на оживена културна дейност, докато в онази далечна епоха много други народи тънеха в мрак и невежество“ и с право нарича двамата братя великани на духа, а делото им — „една от най-грандиозните културни епопеи, които човечеството помни, като в същото време то ни удивлява с вечната си актуалност“ (с. 29).

В статията си „Жанрът на похвалното слово и книжовното дело на Климент Охридски“ Лиляна Грашчева разглежда панагиричното майсторство на Климент, първомайстор на жанра, който е „едновременно и родоначалник, и първият класик на жанра в старобългарската литература“ (с. 63). Грашчева осветлява някои жанрови особености на похвалното слово и личния принос на Кл. Охридски за издигането му на голяма идейно-художествена висота. За цялостното творчество на Климент Охридски и новите моменти в изследването на неговото дело пише Светлина Николова.

На дълбоките исторически корени, породили Българското възрождане, обръща внимание в статията си „Духовните корени на Българското възрождане“ италианският българист Санте Грачоти, който нарича Кирило-Методиевото учение „културен стожер на славянските народи“. Шрихи към обрза на крупни български възрожденски дейци в сборника прибавят Дочо Левков с „Непознатият Чинтулов“ за педагога, преводача, литературния теоретик и популяризатор на руската литература и култура в България през Възраждането Добри Чинтулов; за Григор Пърличев — „венецносецът от Атина“, както основателно го нарича проф. Ал. Милев.

Безспорно най-крупната фигура на литературното ни възрождане е Иван Вазов. Доволно този български народен поет нахвърля чисто националните граници, обективно ни доказва в словото си по случай тържеството, организирано от ЮНЕСКО по случай 50-годишнината от смъртта на

Вазов, познатият ни проф. Бернар. В това слово той дава една от най-лаконичните и точни характеристики на „Под игото“: „Широка, ярка, жива картина на живота на българите в повратен момент от тяхната история, когато нов дух е обхванал древната българска общност, чийто патриархален начин на живот се бе запазил през периода на пълен просветителски мрак, какъвто е царял в Османската империя. Тя става вече тясна за напиралите революционни идеи“ (с. 196).

Най-ярките фигури на националната ни революция без съмнение са Васил Левски и Христо Ботев. Една от най-добрите познавачки и проникновени тълкувателки на Апостола на българската свобода — Мерсия Макдермот — нарича в сборника Левски „най-скъпоценното съкровище на България“ и разкрива общочовешката значимост на неговото дело и световната мащабност на неговата личност. На най-същественото в революционната идеология и темперамента му на поет-революционер обръща внимание в портрета си за Христо Ботев Петер Юхас. Това е идеята, че „свободата е първостепенна и най-висша цел, тя трябва да предхожда духовното и икономическо израстване на народа“ (с. 186).

В тези думи е истината за онова, което осветлява ярко жизнения и творчески път на големия българин. Защото в тях се съдържа не само темата на неговото творчество, която можем да разчетем във всеки стих на безсмъртната му поезия, но и във всяка стъпка на краткия му, но достоен човешки и борчески живот. Защото в неговата личност повече, отколкото у всеки друг са органично слети гражданин, революционер и творец.

Друга крупна фигура на поет и революционер е Никола Вапцаров. Неговата същност на творец и антифашист много ясно е схванал Игор Золотуски, който във „Вапцаров в часа на избора“ споделя: „Не разделям Вапцаров-лирика от Вапцаров-човека. Става дума за една личност, за нещо цялостно. За целостта, която усеща своите противоречия, искам да напиша“ (с. 221).

Върху някои постижения и нерешени проблеми на старобългаристиката се спира в статията си „Бъдещето на старобългаристиката“ Игор Калиганов. Това са постижения и проблеми от съществено значение не само за историята на родната култура, но и за славянската и световната култура. Неслучайно в интервю пред Илия Пехливанов проф. Рикардо Пикио я нарече „съкровище, с което България напълно основателно се гордее“.

За това, че културното сътрудничество между българската и руската литература и култура продължава и в новите условия, свидетелствува статията на проф. Владимир Баскаков „Вековното общуване между руската и българската литература продължава“. В статията се обобщават изследванията на руско-българските литературни връзки, из-

следвания, създали според учения необходимите предпоставки, за да се осъществи капитален труд-обобщение на изследванията по историята на руско-българските литературни връзки през цялото многовековно тяхно съществуване“ (с. 288).

Ученият сочи приноса в тази насока на такива колективни трудове като двата тома сборници „Руско-български фолклорни и литературни връзки“ — плод на сътрудничеството на Пушкинския дом и на Института за литература към БАН, колективния труд върху теорията и историята на руско-българските литературни връзки на Института за руска литература при АН на СССР и Института за литература към БАН, труда „Руско-българско литературно наследство“ и др.

В „Българистика и българисти“ са поретрутувани редица изтъкнати представители на тази наука в съвременния свят: Роже Бернар, Луиджи Салвини, Жак Фьое от Николай Дончев; Рикардо Пикио и Енрико Дамини от Иван Петканов; Ласло Наги от Георги Крумов; Юрий Маслов от Всеволод Андреев; Станислав Слоński от Куйо Кувев.

Състоянието на българистиката в Норвегия, Финландия и Швеция е представено с очерци от Георги Вълчев. За нарастване интереса към българската литература в Унгария научаваме от Петер Юхас. За развитието на старобългаристиката в Япония пише проф. Дзюн-ити Сато.

Многобројни научни съобщения говорят, че българистиката е поле за динамични научни дирения и открития, които привечат нови факти за връзката на българската култура с другите славянски култури, с културите на балканските народи и на останалите европейски народи.

Всичко това прави от „Българистика и българисти“ не само ценно популяризиращо издание, а и колективен труд, допринасящ за развитието на научната българистика.

Георги Гетов

DEJINY BULHARISTIKY NA UNIVERZITĚ
KARLOVE V PRAZE. PRÁCE Z DEJIN
SLAVISTIKY VIII. Uspořádal Jan Petr. Universita
Karlova. Praha, 1981, 158 s.

Едва ли завърналият се през октомври 1849 г. от Вроцлав в Прага чешки учен и поет, професор по славянска филология Франтишек Ладислав Челаковски е предполагал, че започвайки да чете курс лекции по сравнителна граматика на главните славянски езици през зимния семестър на 1849—1850 г. и по старобългарски език — през зимния семестър на 1850—1851 г. на практика полага началото на университетската българистика в Чехия. Но едва ли е случаен фактът, че научният интерес към българската култура се формира